

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

ΤΟ ΒΑΤΕΡΛΩ
ΔΥΟ ΓΕΛΟΙΩΝ

ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ
(1939)

Φιλολογική επιμέλεια - Έπιμετρο
ΛΑΜΠΡΟΣ ΒΑΡΕΛΑΣ

[ΘΕΑΤΡΟ]

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΘΗΝΑ 2017

ΝΕΦΕΛΗ / ΑΠΑΝΤΑ Γ. ΣΚΑΡΙΜΠΙΑ / ΘΕΑΤΡΟ

Γιάννης Σκαρίμπας, *Τό Βατερλώ δύο γελοίων. Δράμα
σέ τρεῖς πράξεις (1939)*, Φιλολογική ἐπιμέλεια – Ἐπίμετρο:
Λάμπρος Βαρελάς

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ

Τό συγκεκριμένο βιβλίο οὐδεμία σχέση ἔχει μέ τό μυθιστόρημα
τοῦ 1959 πού φέρει τόν ἴδιο τίτλο (ISBN: 978-960-211-892-4).
Τό παρόν θεατρικό κείμενο τοῦ 1939 ἀνήκει στήν Ἑλένη Σκαρί-
μπα, ἐνώ τό μυθιστόρημα τοῦ 1959 ἀνήκει στήν Τασία Σελέκου-
Τσοπάνου. Τόσο ἐμεῖς ὅσο καί οἱ κληρονόμοι του σεβαστήκαμε τήν
ἐπιλογή τοῦ Σκαρίμπα νά ἔχουν αὐτές οἱ δύο ἐκδόσεις τόν ἴδιο
τίτλο. Πρόκειται γιά δύο ἐντελῶς διαφορετικά κείμενα.

Πρώτη ἔκδοση, Μάιος 2017

Εἰκόνα ἐξωφύλλου: Γελοιογραφία τοῦ Εὐθύμιου Παπαδη-
μητρίου ἀπό τή *Νέα Ἔστια* 257 (1 Σεπτ. 1937) 1360.

Σχεδιασμός βιβλίου: Περικλῆς Δουβίτσας
Φιλολογική ἐπιμέλεια: Λάμπρος Βαρελάς
Τυπογραφική διόρθωση: Πάνος Ἀστίθας

ISBN: 978-960-504-193-9

© Ἐκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ καί Ἑλένη Σκαρίμπα
Ἄσκληπιοῦ 6, Ἀθήνα 106 80
τηλ.: 210 3639962 – fax: 210 3623093
e-mail: info@nnet.gr
<https://nefeli.fairead.net/skaribas-apanta>

ΠΡΟΣΩΠΑ

- Ἰωάν. Πιττακός - γεωπόνος διευθυντής τοῦ Γεωργικοῦ Γραφείου Χαλκίδος.
- Νανά Κελαδῆ <- ἡρώϊσσα τοῦ μυθιστορήματος *Μαριάμπας*>.
- Μιαμὴ Μακεζήτα - φίλη της.
- Γιωσέ Μαχραμῆ - γεωπόνος, Ἐπιμελητής τῆς πιό πόν' ὑπηρεσίας.
- Ἐξαδάχτυλος - γιατρός.
- Λαΐδη Μύριαμ Χόπκινς λάϊ - γυναῖκα τοῦ Ἐγγλέζου Προξένου Χαλκίδος.
- Ἄστυνόμος.
- Ριχάρδος Γκαμόν - Ἀκαδημαϊκός τῆς Ἀκαδημίας Βιέννης.
- Ἄντωνης Σουρούπης - μυθιστοριογράφος.
- Λουή - δαχτυλογράφος τοῦ Γεωργικοῦ Γραφείου.
- Μαρή <τῆς Φανῆς - κόρη τῆς γρηα-Φανῆς τῆς μαμῆς>.
- Μιά ὑπηρέτρια.
- Γειτόνισσες, διάφοροι διαβάτες, παιδιά.
<Ἐνας μάστορης>.
- Κύριος Τζίμας <- θεῖος τῆς Μιαμῆς>.
- <Ἡ γρηα-Φανή - ἡ μαμῆ>.
- <Λοχαγός Ραμᾶς - πρόσωπο γνωστό ἀπό τό μυθιστόρημα *Μαριάμπας*>.
- <Κύριος Ζῆς - ὁ μεταμφιεσμένος Πιττακός>.

ΠΡΩΤΗ ΠΡΑΞΗ

Ἡ σκηνή στή Χαλκίδα τό φθινόπωρο τοῦ 1935. Παριστάνει μικρή σάλα στό σπίτι τῆς Δ/νίδας Μιαμῆ Μακεζήτα. Τό σαλόνι εἶναι ἐπιπλωμένο μέ κομψή φιλαρέσκεια σέ στυλ μικροαστικῆς τάξης. Δύο ἀντίθετα παράθυρα, βλέπουν ἀνοιχτά, πρὸς τοὺς δρόμους. Πόρτα εἰσόδου στό βάθος καί πόρτες δεξιά καί ἀριστερά τῆς σκηνῆς. Στὴν ἄκρη δεξιά, στό δωμάτιο, ὑπάρχει μικρό γραφεῖο καί τηλέφωνο. Ἡ Δ/νὶς Μιαμὴ φαίνεται μιά στιγμὴ καθισμένη. Ἄπ' τὴν πόρτα, δεξιά, προβάλλει ἡ Νανά Κελαδῆ, ξανθοιά ἕως 28 χρόνων, μέ τὰ μαλλιά της πλεξοῦδες καί ντυμένη ἡμιπένηθια.

ΠΡΩΤΗ ΣΚΗΝΗ

ΜΙΑΜΗ

(σηκωνόμενη): Ναί, Νανά, σέ περίμενα.

NANA

Στάσου πρῶτα νά κάτσω (κάθεται. Βγάζει καθιστὴ τό καπέλο, τὰ γάντια της): Τί κακό!... τί κακό!... Δέν ἦταν νά 'χε τσακίσει τό πόδι του παρά πού μᾶς κουβαλήθηκε κι αὐτός. Ἄλλου εἴδους ταραχὴ τουτηδῶ...

ΜΙΑΜΗ

Ἄλλα πάλι; Ἔχεις μήπως νεώτερα;

NANA

Δέν ξέρω τί ἐννοεῖ ἀκριβῶς. Δέν ἐννοῶ κιόλας τί ἄνθρωπος εἶναι. Μέ περιτριγυρίζει περίεργα. Μοῦ μιλεῖ μέ εἰρωνικά ὑπονοούμενα. Τί θέλει; Τί πάει νά ποῦν ὅλα αὐτά; Τώρα, πάλι, ξετρύπωσε κάτι γυναικεῖα τακούνια. Ἔχει νά περιφέρειν στούς φίλους μας δυό τρία γοβάκια. Τό ἓνα τό γνώρισα· εἶναι τῆς σχωρεμένης Ζαλούχου. Τά κουβαλάει μέσ στίς τσέπες, ρωτάει μήν τά ἔχει χάσει καμμιά μας. Ζητάει νά λύσει λέει αὐτό τό μυστήριο, νά βρεῖ λέει τή λύση τοῦ κόμπου.

ΜΙΑΜΗ

Ἔ, λοιπόν; Σύ τί σκαῖς; Δέν τόν ἀφήνεις νά φάχνει; Νά λύσει αὐτό πού λέει τό μυστήριο;

NANA

Νά τόν ἀφήσω; Χμ... Ἔνας λόγος... Ἐπειτα, τί; Ποιό πρῶτο καί ποιό τελευταῖο ἀπό τόσα μυστήρια πού τσαμπουνάει θά μάς λύσει; τῶν τακουινῶν; τῆς ἀνορθόγραφης ἐπιστολῆς; τοῦ πρησμένου μαγούλου; τοῦ... τοῦ... τοῦ... ποιό ἀπ' ὅλα; Γιατί ὅλα καί σ' ὅλα ἔχει χάσει τή μύτη του ὁ ἀκούραστος ἄνθρωπος. Κάθε μέρα μάς ξεφουρνίζει κι ἀπό ἴνα. Ἦρθε δῶ, λές καί...

ΜΙΑΜΗ

(διακόφτοντάς την): Ναί, ἀλήθεια, Νανά. Λές καί δέν στάλθηκε γιά Διευθυντής τοῦ Γεωργικοῦ Γραφείου Χαλκίδος, παρά ἦρθε ἐδῶ νά βρυκολακιάσει τόν

ἄλλον, τόν μακαρίτη τόν προκάτοχό του στή θέση!... Ἔχει χωθεῖ στή ζωή τ' ἄλλουνοῦ, στά ιδιαίτερά του, στά ντέρτια του, σάν νά μήν ἔχει δική του ὄντοτητα καί ζητάει νά πάρει ζωή ἀπ' τή ζωή του, ψυχή ἀπ' τή δική του ψυχή. Ἀκόμα, ὡς καί τή θέση τοῦ πῆρε. Μετά τόν σκοτωμό του, διωρίστηκε ἐδῶ, στήν ἄδεια θέση ἐκείνου...

NANA

Καί μοῦ λές τί μέ γνοιάζει; Δέν καταλαβαίνεις ὅτι διασύρομαι ἐγώ; Δέν φαντάζεσαι τό κουτσομπολιό καί τό ψέμμα; Θέλεις νά ξαναβουίξει ἡ Χαλκίδα; Νά ξαναβρυάξει σέ βάρος μου καί σέ βάρος ἑνός ἀδικοσκοτωμένου ἀνθρώπου; Ὑστερα τί; Τοῦτος δῶ, ὁ κύριος Πιττακός δηλαδή, ἀφήνει κάτι ὑπαινιγμούς σκοτεινούς... κάνει μᾶλλον σάν νά ἔχει μέ τόν μακαρίτη αὐτόν προηγούμενα... Μολαταῦτα τονίζει πώς ποτέ δέν τόν γνώρισε, πώς οὔτε ποτέ του τόν εἶδε... «Τόν Μαριάμπα-ἐγώ;» σοῦ ἀπαντάει... «δέν εἶχα, ὄχι, αὐτήν τήν τιμήν...». Καί τονίζει ἐκεῖνο κεῖ τό τιμήν... Ἡ πιάνει ἕναν ἄλλον ἐκεῖδά καί τοῦ λέει: «ἕνας κύριος πού ἔχει γράψει τό “ἄνθρωπος” μέ ὄμικρον καί τό “δεσποινίδα” πέρα πέρα μέ ἦτα εἶναι ἢ δέν εἶναι ἀγράμματος;». Χτές πάλι ἔπιασε τό γιατρό Ἐξαδάχτυλο καί τοῦ εἶπε: «Ἐέρεις, γιατρέ, νά μοῦ πεῖς, γιατί θά ’σερνε κανεῖς τό δεξί του ποδάρι, ἐνῶ δέν ἦταν κουτσός;...».

MIAMH

Κι ὁ γιατρός τί τ' ἀπάντησε;

NANA

Τί τ' ἀπάντησε; Ἄλλος αὐτός... Δέν τ' ἀπάντησε, ὄχι. Μόνον, κι αὐτός μέ τή σειρά του τόν ρώτησε, τοῦ 'πε: «Μήν ξέρεις κι ἐσύ, κύριε Πιττακέ, νά μου πεῖς: πῶς ἐρωτεύεται κανεῖς μιά ἀσχημομούρα κι ἀλλοίθωρη; Γιατί ὁ μακαρίτης Μαριάμπας κι αὐτό τό καμώθηκε. Παρίστανε τόν ἐρωτευμένο μέ τή Βιολέττα Κελαδῆ, τήν ἀδελφή τῆς Νανᾶς, μά στήν ἀλήθεια στραβοκουτοῦσε στήν ἄλλη –ἐμένα δηλαδή– καί μέ αὐτή, τή Νανά, εἶχε ραντεβουδάκια στούς κήπους...».

MIAMH

Ναί, ἦταν περίεργος... (Καί μετά μικρό δισταγμό – πιάνοντας τά χέρια τῆς Νανᾶς τρυφερά): Ἀλήθεια, Νανά, ἀπό τήν ἡμέρα τοῦ σκοτωμοῦ του, στόν κῆπο τοῦ Ἀγγλικοῦ Προξενείου πᾶνε περίπου ὀχτώ μῆνες... Ἡ φρίκη τοῦ ἀνεπάντεχου φόνου του, τά σκοτεινά περιστατικά ἐκείνης τῆς νύχτας, ἡ τραγική μοῖρα τοῦ ἀπερίγραφτου φίλου μας, ἡ δική σου περιπλοκή στήν ὑπόθεση, ἡ εὐθύς κατόπι αὐτοκτονία τῆς Ζηνοβίας Ζαλούχου, ὄλ' αὐτά, Νανά, ἦσαν τόσο φοβερά κι ἀπροσδόκητα, τόσο καταπληχτικά κι ἀνεξήγητα, πού κανένας μας ἀκόμα δέν ἔχει συνέλθει σχεδόν. Τά κενά, οἱ σκιές καί τά χάσματα πού αἰωροῦνται στίς τρομαγμένες ψυχές μας, δέν μᾶς ἔδωσαν ἀκόμα καιρό, τή γαλήνη τοῦ πνεύματος, νά τά ποῦμε, νά ἐπεξεργαστοῦμε τό δρᾶμα, νά διερωτηθοῦμε μαζί σου. Τόσα τραγικά ἐρωτηματικά μένουν ἀναπάντητα γύρω μου, γύρω ὄλων μας, γύρω ἀπό σένα. Παραδείγματος χάριν: Πῶς ἀφοῦ ἦταν

έρωτευμένος ὁ μακαρίτης μέ σένα, ἀπό τήν μάνα σου δέν ζήτησε ἐσένα παρά τήν ἀδελφή σου τή Βιολέττα; Τί ἐπακολούθησε ὕστερα; Γιατί αὐτοκατηγορήθηκε ὅτι ἔκλεψε τή τσάντα τῆς Κυρίας Προξένου μέ τά πέντε χιλιάρικα; Ποιός πήδαε κάθε νύχτα στόν κῆπο τοῦ Ἀγγλικοῦ Προξενείου κι ἔκλεβε τά ἄνθη τῆς Κυρίας, τίς ἀγκαπημένους της –ὅπως τίς ἔλεγε ἡ Κυρία Προξένου– βιολέττες; Ποιός; ὁ Μαριάμπας ἢ ἄλλος;

NANA

Αὐτός. Εἶμαι βέβαιη. Σχεδόν κάθε μέρα καί πρωῖ-πρωῖ πάντα, ὁ κλητῆρας τοῦ Γεωργικοῦ Καταστήματος μᾶς ἔφερνε μιά ἀγκαλιά τά λουλούδια. Ὅλα βιολέττες. «Ἀπό τόν κύριο διευθυντή μας, τόν κ. Μαριάμπα» τσαμπούναε «γιά τήν Δνίδα Βιολέττα». Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Κα Προξένου ἢ Ἐγγλέζα ἐκνευρίζονταν. «Ἄχ τά ἄνθος μου –γκρίνιαζε– τά ἀγκαπητός μου βιολέττος...». Ἐπί τέλους σοφίστηκε νά τρομοκρατήσῃ τόν κλέφτη. Θά ἔβαζε –μου εἶπε– δύο φυσίγγια χωρίς μπαροῦτι στό δίκανο, καί ἀπ' τήν κρεβατοκάμαρά της, θά τοῦ 'σκαζε τά δυό τσάκ-τσάκ τοῦ ἀνθοκλέφτη... Καί: «Ἦλω... –μου 'κανε ξεκαρδισμένη στά γέλια– φανταστῆτος τό τρόμος του...».

MIAMH

Σύ, Νανά, δέν τῆς εἶπες; Δέν τῆς ἀνέφερες τίς ὑποψίες σου γιά τόν Μαριάμπα, Νανά;

NANA

Πῶς θά τό 'κανα; Ὅχι. Τό εἶπα ὅμως στόν ἴδιον.

Στό χορό τῆς Ζαλούχου τόν κατέστησα προσεχτικόν γιά ὅλα αὐτά. Καί γιά τό τί τοῦ ἐσκάρωνε ἡ λαΐδη... Τοῦ τό 'πα γιά νά μή σκιαχτεῖ πρό παντός. Ἦταν τόσο φοβιτσιάρης πού μποροῦσε νά τοῦ ἴρχονταν κόλπος...

ΜΙΑΜΗ

Εἶναι μιά ἐξήγηση –μᾶλλον μιά ὑπόθεση αὐτό– μέσ σέ τόσους γρίφους, Νανά. Εἶναι νά χάνει τό μυαλό του κανείς... Πῶς βρέθηκε τή νύχτα τοῦ σκοτωμοῦ του στόν κῆπο τοῦ Ἀγγλικοῦ Προξενείου; Καί γιατί πῆγε ἐκεῖ ἔτσι ντυμένος γαμπρός; Ἦταν φοβερό νά τόν βροῦνε τήν αὐγή σκοτωμένον, μέ σμόκιν, καί λουστρίνια παπούτσια, μέ κάτασπρα γάντια καί γραβάτα λευκή, μέ ἄνθος λεμονιάς στήν κουμπότρυπα, μέ χρυσή βέρα στό χέρι!...

NANA

(μέ κατάθλιψη): Ναί, φοβερό, φοβερό...

ΜΙΑΜΗ

Στό μέσα τῆς βέρας του γράφονταν μέ μικρά κεφαλαῖα *B. Κελαδῆ*. Τί εἶχε γίνει; Εἶχε ἀρραβωνιαστεῖ τή Βιολέττα; Τόν εἶχες γελάσει ἐσύ; Γιατί κι αὐτό κάπως λέχτηκε. Σέ γέλασε ἐκεῖνος; Ἡ Βιολέττα ὀρκίζεται, πῶς ποτέ δέν τόν εἶδε. Ἐσύ, Νανά, δέ μιᾶς... Σιωπαίνεις... Τί συνέβη λοιπόν; Τί τραγωδία νά κρύβεται κάτω ἀπ' ὅλα ταῦτα, Νανά; Ἡ Ἐγγλέζα, ἡ Μύριαμ Χόπκινς λάϊ, ἡ γυναῖκα τοῦ Προξένου τῆς Ἀγγλίας, αὐτή πού τόν σκότωσε,

ὀρκίζεται κι ἐκείνη ὅτι στό δίκανο εἶχε δυό ἄδεια φυσίγγια. Εἶχε <σκοπό>, βέβαια, νά σκιάξει, νά φοβίσει τόν ἄνθρωπο, καί ὄχι, φυσικά, νά τόν σκοτώσει σά σκύλο... Πῶς βρέθηκαν ὅμως τά φυσίγγια γιομαῖτα; Ἀντίς ὅπως νόμιζε ἡ Ἐγγλέζα ν' ἀκουστοῦν δυό τσάκ τσάκ -τά καφούλια- καί μόνον νά σκιαχτεῖ αὐτός ὁ ἀνόητος πού τίς ἔκλεβε τ' ἄνθη της, δυό βαρεῖς συμπάροι συντάραξαν ἀπ' τό παράθυρό της τήν πόλη. Ὁ ἄνθρωπός μας κλονίστηκε. Ὑστερα ἔπεσε μέ τά μάτια γυαλένια. Μήτε ἓνα ἄχ δέν ξεστόμισε. Ἐξήντα, τουλάχιστο, βόλια γι' ἀρκούδια τόν εἶχαν εὔρει κατάστηθα. Κι ἦταν ὁ μακαρίτης αὐτός, ὁ διευθυντής τοῦ Γεωργικοῦ Γραφείου Χαλκίδος, ὁ ἄνθρωπος πού ἐσύ ἀγαποῦσες... πού...

(Μικρὴ σιγή. Ἡ Νανά σιωπαίνει. Ἡ Μιαμὴ ἐξακολουθεῖ):

Νανά, Νανά, δέ μιλας; Ποιός ἄλλαξε τά δυό ἄδεια φυσίγγια, μέ δυό ἄλλα γιομαῖτα ἀρκουδόσκαγα; Ποιός εἶναι ὁ ἠθικός αὐτουργός; Ποιός στήν ἀλήθεια τόν σκότωσε; Ἡ Μύριαμ Χόπκινς λάϊ; Ὁ σύζυγός της ὁ πρόξενος; Ἡ Ζηνοβία Ζαλούχου; Ἡηη...

NANA

(πού κατά τό διάστημα αὐτό ἀκούει μέ μάτια ἀπλανῆ καί ἀκίνητα τῆ Μιαμὴ νά τῆς λέει, στό σημεῖο αὐτό στρέφει ἀργά καί στηλώνει στή Μιαμὴ βλέμμα ἐκπληχτο. Ὑστερα ἀργά δίνοντας βαθύ χρῶμα στό λόγο της): Ἡηη; (Καί μετὰ μικρὴ σιωπή): Ἐμπρός, Μιαμὴ, πές το ὄλο...

ΜΙΑΜΗ

(ἀγκαλιάζοντάς την): "Ω... συγχώρησέ με, Νανά... Θά 'ταν φρικτό καί νά τό διανοεῖτο κανείς... Ἐγώ, ἐσύ, δέν θά τό βάζαμε ποτέ στό μυαλό μας... Οἱ ἄλλοι ὅμως, αὐτοί, Νανά, σέ ὑποπτεύονται, σᾶς ὑποπτεύονται ὄλους. Βδελυρές ὑποψίες, συκοφαντίες αἰσχρές κυκλοφοροῦνε σέ βάρος σας. Καί τσαμπουνᾶνε ὅ,τι θέλεις. "Οτι ὁ ἄνθρωπος δολοφονήθηκε ἄτιμα. "Οτι περιπλεχθεῖς σέ κάποια ἀκατανόμαστη ἀπάτη -ἴσως πώς θά στεφανώνονταν σέ- ὠδηγήθηκε -ἔτσι μέ τά γαμπριάτικά του- σάν πρόβατο -γαμπρός- στή σφαγή...

NANA

(ταραγμένη): "Α!...

ΜΙΑΜΗ

Ναί, Νανά... Γαμπρός στή σφαγή!...

NANA

Μά... γιατί; Ἡ νεκροψία... οἱ ἀνακρίσεις...

ΜΙΑΜΗ

Οἱ ἀνακρίσεις; Ναί-ναί... Μά νομίζεις πώς αὐτοί πού τά λένε, δέν βρῆκαν νά λένε ὅ,τι θέλεις... Νά τίς ἐξηγοῦν μέ τόν τρόπο τους;

NANA

Δηλαδή;

MIAMH

“Οτι δηλαδή οι ανακρίσεις αυτές έγιναν μόνον για τὰ μάτια τοῦ κόσμου. “Οτι στήν ἀλήθεια δέ θά ’ταν, δέ θά σύμφερε ἐθνικῶς ἡ ἀλήθεια...

NANA

Ἐθνικωωῶς! Μά λέγε λέγε λοιπόν... Τί ἐννοεῖ... τί σημαίνει;...

MIAMH

Ἄπλούστατα. Ὁ σκοτωμένος βρέθηκε στὸν κῆπο τοῦ Ἀγγλικοῦ Προξενείου. Οἱ πυροβολισμοὶ ρίχτηκαν ἀπὸ τὴν κρεβατοκάμαρῃ τῆς Μύριαμ Χόπκινς λάϊ... Ἡ λαΐδῃ Χόπκινς λάϊ εἶναι γυναικίκα τοῦ Νέβιλ Χόπκινς λάϊ... Αὐτός ὁ Νέβιλ Χόπκινς λάϊ εἶναι πρόξενος ἐδῶ τῆς Ἀγγλίας... Τώρα καταλαβαίνεις, Νανά... ἐννοεῖς... “Ἐπρεπε νά στραγγκαλιστεῖ ἡ ἀλήθεια, νά συγκαλυφθοῦν τὰ πραγματικά ἐλατήρια τοῦ φόνου. Τό σκάνδαλο θά ’παιρνε τὸν κύκλο τῆς Εὐρώπης. Θά εἶχαμε ἴσως καὶ διπλωματικές ἐμπλοκές. “Ἐτσι τό χρέος τῆς ἀνακρίσεως καταντοῦσε πρᾶγμα ἀπλούστατο. Κατὰ ταῦτα ἔπρεπε ὁ ἄνθρωπος αὐτός νά ’ταν κλέφτης!... Εἶχε ἄλλοτε κλέψει, λέει, τὴν τσάντα τῆς λαΐδης, κι εἶχε λέει μέσα αὐτή ἡ τσάντα καὶ πέντε χιλιάρικα. Ὁ ἴδιος ὁ μακαρίτης, αὐτός, τ’ ὠμολόγησε...

NANA

(ζωηρά): Ναι, μά ἦταν φέμμα. Αὐτοκατηγορήθηκε περιεργα. Ἡ ἴδια ἡ λαΐδῃ, στήν ἀντιπαράσταση πού

ἔγινε τότε στό Ἀγγλικό Προξενεῖο, ἐμπρός στόν ἴδιο τόν Πρόξενο, τόν ἀστυνόμο, κι αὐτόν, ἡ ἴδια αὐτή, τόν διέφευσε. Εἶπε ὅτι δέν ἐννοοῦσε γιατί αὐτοκατηγοριόταν ὁ ἄνθρωπος. Καί ἀπαίτησε τήν ἀπόλυσή του εὐθύς. Εἶπε ὅτι τήν τσάντα της δέν τῆς τήν ἔκλεψαν ὅπως ὁ Μαριάμπας καμώνονταν ἀπό τήν κρεβατοκάμαρά της τή νύχτα, παρά ὅτι ἡ ἴδια τήν ξέχασε σ' ἓνα παγκάκι τῆς πιάτσας. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι δέν τήν ξέχασε, ὄχι, παρά τήν ἄφησε ἐπίτηδες. Ἐπιθυμώντας πολύ νά γνωρίσει τόν ἄνθρωπο, τήν ἄφησε ἐκεῖ στόν πάγκο μπροστά του. Αὐτός ὅμως ἀντί νά τῆς τήν δώσει ἐκεῖ, τήν ἐκράτησε. Γιατί; Εἶναι μυστήριο. Ἄς εἶναι. Τέλος ἡ λαίδη εἶπε –τότε– ὅτι ἡ τσάντα δέν εἶχε διόλου μέσα της χρήματα, παρά ἓνα κραγιόν καί κλειδάκια. Αὐτά εἶπε τότε. Εἶχε κιόλας στίς ντόπιες ἐφημερίδες ἀναγγεῖλει πρό μιᾶ βδομάδα τό χάσιμο. Ὑπόσχονταν καί μικρῆ ἀμοιβή σ' ὅποιον τήν εἶχε βρεῖ καί τήν πάει. Καί τό ἀνάγγελνε αὐτό, ξέροντας ποιός τήν εἶχε τήν τσάντα...

ΜΙΑΜΗ

Σωστά. Μά ἐτοῦτοι ἐδῶ, ἐξακολουθοῦν τό χαβά τους. Ἡ ἀνάκριση, λένε, ἔκαμε τό στραβό μπρός σ' αὐτά. Κατ' αὐτήν –δηλαδή τήν ἀνάκριση– ὁ Μαριάμπας ἔπρεπε νά 'ταν ἀναμφισβήτητα ὁ κλέφτης τῆς τσάντας, πού κι αὐτή, ἔπρεπε πάλι νά εἶχε μέσα τά πέντε χιλιάρικα. Ἔτσι, ἦταν πιά ὀλοφάνερο ὅτι τή μοιραία ἐκείνη νύχτα πού ὁ δράστης δέχτηκε τήν ἀπανωτή δικανιά, εἶχε πάει νά ληστεῖ. Τό πτώμα του ἔμεινε ἐκεῖ ὅλη τή νύχτα. Σέ μιᾶ ἀπ' τίς τσέπες

του βρέθηκε τό πρωί ένα ξυράφι. Ἡ λαΐδη τόν σκό-
τωσε εὐρεθεῖσα σέ θέση ἔσχατης ἀμύνης. Τό γεγονός
ὅτι ποτέ δέν ξυρίζονταν μόνος του, μαρτυροῦσε τί τό
ἔθελε αὐτό τό ξυράφι...

NANA

(χαμογελώντας πικρά): Νά ληστέψει!... νά σφάξει!...
Ποιός; Αὐτός πού ἦταν τόσο φοβιτσιάρης κι ἀγάπαε
τόσο τρελλά τή ζωή του, ὥστε ἔστρεφε κάθε τόσο καί
κύταζε προσεχτικά τή σκιά του: «Δέν σᾶς φαίνεται
-ρώταε- πῶς ἀδυνάτισε ὁ ἴσκιος μου;».

MIAMH

Μά γιά πές μου, Νανά, σύ τί ξέρεις; Τί ἐξήγηση δί-
νεις σ' ὄλα αὐτά τά αἰνίγματα; Καί πρῶτ' ἀπ' ὄλα
ποιοῦ εἶναι ἀπ' τά δύο τοῦτα σωστό; Σένα ζήτησε ἢ τή
Βιολέττα ἀπ' τή μάνα σου;

NANA

(μέ κατάθλιψη): Εἶναι φοβερό νά τό σκέπτομαι.
Κατά κάθε λογική, κατά κάθε πρόβλεψη ἀνθρώπινη,
ἔπρεπε νά ἔχε ζητήσει ἐμένα. Καθώς μόνο σέ σένα
τό ἔχω ἐμπιστευθεῖ, μέ τόν ἀνθρωπο αὐτό, προσωπι-
κά δέ γνωρίζομαν. Οὔτε κι αὐτός πρὶν ποτέ μέ εἶχε
ἰδεῖ. Γιά μιά φορά καί γιά μιά μόνον στιγμή, πρω-
τοειδωθήκαμε ἐδῶ. Στό δρόμο διασταυρωθέντες, τυ-
χαῖα συστηθήκαμε ἀπό τήν Κα Ζαλούχου. Καί μό-
νον ἀργότερα -στό μοιραῖον ἐκεῖνον χορό τῆς Ζα-
λούχου καί μέσ σ' ἓνα πλῆθος ὠραίων καί φθονερῶν
γυναικῶν- γνωρίστηκα ἀπό κοντά μέ τόν ἀνθρωπο.

Πρίν μόνον από φωτογραφίες ξερόμαστε. Άπ' τήν Κοζάνη, όπου αὐτός ἦταν διευθυντής τοῦ ἐκεῖ Γεωργικοῦ Καταστήματος, μοῦ ἔγραφε καί τοῦ ἀπαντοῦσα ἐγώ ἀπό ἐδῶ. Ἀλληλογραφοῦσαμε χωρίς νά ἔχουμε, προσωπικά, γνωριστεῖ καί ἀλληλοερωτευθήκαμε ἔτσι!... Μέ γράμματα καί φιλιὰ στήν ἀπόσταση. Τέλος μοῦ ἔγραφε ὅτι θά μέ ζητοῦσε ἀπ' τήν μάνα μου. Μά πῶς θά τόν ἀφίνα νά τό ἔκαμνε αὐτό, πρίν νά παντρευτεῖ ἡ Βιολέττα; Σύ ξέρεις ὅτι ὁ μακαρίτης θεῖος μου, πού μᾶς προικίζει, στήν διαθήκη του μᾶς ἔθεσε κάτι ὄρους φριχτούς.

MIAMH

Πῶς φριχτούς;

NANA

Πῶς; Νά τό πῶς: Ὅρος πρῶτος. Τίς ἀνηψιές μου – γράφει– τίς προικίζω ὡς ἐξῆς: Στήν πρώτη καί μεγαλύτερη –δηλαδή τή Βιολέττα– ἀφίνω προῖκα 500 χιλιάδες δραχμές ὑπό τόν ὄρον ὅτι θά παντρευτεῖ πρῶτ' αὐτή καί μέ τήν δική της τή θέληση. Στήν ἄλλη –δηλαδή ἐμένα– ἀφίνω ἐπίσης 500 χιλιάδες δραχμές γιά προῖκα, ὑπό τόν ὄρο νά ἔχει παντρευτεῖ ἡ Βιολέττα. Σέ περίπτωση, πού θά παντρεύονταν πρῶτα ἡ Νανά, τά προωρισμένα γιά προῖκες τους ὄλα αὐτά <τά> χρήματα, περιέρχονται –γράφει– στό Πτωχοκομεῖο τῆς Χαλκίδος.

MIAMH

Πολύ καλά... Καί λοιπόν;

NANA

Τί λοιπόν; Πώς ήταν δυνατό νά δεχτῶ ἕνα τέτοιο γάμο ἐγώ, μέ ἀποτέλεσμα νά χάσω ὄχι ἐγώ μονάχα τήν προῖκα μου, παρά νά χάσει καί τή δική της ἡ ἄλλη; ἡ ἀδελφή μου;

MIAMH

Ὅχι δά... Δέν λέω ἐγώ αὐτό... Ἄς παντρεύονταν πρῶτα ἡ Βιολέττα...

NANA

Πρῶτα ἡ Βιολέττα; Ἕνας λόγος... Ξεχνᾷς, Μιαμή, ὅτι ἡ ἀδερφή μου, εἶναι ἀνυπόφορα ἄσχημη; Ξεχνᾷς ὅτι εἶναι ἀλλοίθωρη; Ξεχνᾷς ἀκόμα ὅτι ἔχει καί φοβερές ἀξιώσεις; Δέν παίρνει ὅποιον-ὅποιον... Ὀνειρεύεται πρίγκηπα!... Μά ποιός ἄξιος τοῦ ὀνόματος ἀνθρώπου, θά δέχονταν νά τήν παντρευτεῖ, Μιαμή;

MIAMH

Τότε, πῶς ὁ Μαριάμπας τή ζήτησε;

NANA

Αὐτό εἶναι ἀκριβῶς τό μυστήριο... Καί μυστήριο πού τό πῆρε μαζί του. Ποτέ, ἄχ ποτέ, δέν θά μάθω, Μιαμή, τό γιατί. Τό γιατί ζήτησε ἀντίς ἐμέ, τή Βιολέττα. Ἦρθε στό σπίτι καί ζήτησε ἀπό τή μάνα μου, αὐτή. Νά, ζήτησε τή Βιολέττα σέ γάμο... «Μά τήν ξέρετε -ἡ μάνα μου τόν ἐρώτησε- τήν ἔχετε ἰδεῖ τή Βιολέττα;». «Τήν ξέρω -ἀποκρίθηκε αὐτός- τήν ἔχω ἰδωμένη». «Μήν κάνετε λάθος; -ἡ μαμά ξαναρώτη-

σε- μὴν λέτε γιὰ τὴν ἄλλη, τὴν ξανθιά, τὴ Νανά;». «Ὅχι, ὄχι -ξανᾶπε αὐτός- ἐννοῶ τὴ μελαγχροινή, τὴ Βιολέττα». «Μά εἶναι ἄσχημη -τοῦ λέει τότε ἡ μαμά- εἶναι ἀλλοίθωρη...». «Δέν μέ γνοιιάζει, τό ξέρω, -εἶπε τότε ὁ ἀπίστευτος ἄνθρωπος- αὐτὴν θέλω ἐγώ... Τὴν ἀγαπῶ... τὴν λατρεύω...» τσαμπούναε! «...Δέν σᾶς ὑπόσχομαι -τοῦ εἶπε ἡ μαμά μου ἐπὶ τέλους- θά σκεφτοῦμε, θά ἐξετάσουμε καί θά σᾶς ποῦμε ἐν καιρῶ...».

MIAMH

(ζωηρά): Καί σύ, Νανά, σύ τί ἔκαμες;

NANA

Φαντάσου τὴν κατάπληξή μου, παιδί... Μιαμή, ἡ τα-
ραχή μου δέ λέγονταν...

MIAMH

Ἄ-παπάα!...

NANA

Φαντάστηκα ὅ,τι κάθε ἄλλη στή θέση μου ἤθελε φα-
νταστεῖ, Μιαμή. Σκέφτηκα ὅτι ὁ ἀδιήγητος ἄνθρωπος
ἔπαιζε γιὰ νά μέ πικάρει, μιὰ φάρσα... Ζήτησε τὴ Βιο-
λέττα, ξέροντας, ὅτι θά ζήλευα ἐγώ. Ὅτι θά ἔμενα
ἐμβρόντητη...

MIAMH

Ἄμέ τί ἄλλο ἀπ' αὐτό;

NANA

Καί ὅμως... καί ὅμως...

MIAMH

(ζωηρά): Τί; Μήν θά μοῦ πεῖς, Νανά, ὅτι...

NANA

Σιωπή! Ὁ ἄνθρωπος αὐτός δέν καμώνονταν. Στήν πρότασή του ἦταν πολύ-πολύ εἰλικρινής... Μάλιστα, οὔτε μέ ὑποπτεύονταν, μέ!... οὔτε μέ λάβαινε ὑπ' ὄψη του...

MIAMH

᾽Ω θεέ μου!... Μά πῶς;... Ποῦ τό ξέρεις; Νανά, εἶσαι βέβαιη;

NANA

Θά σοῦ πῶ. Εὐθύς μόλις ἔφυγε, ἐγώ πῆγα μέσα, κάθησα καί ἔγραψα καί τοῦ 'στεῖλα ἀμέσως μέ τήν ὑπηρετριά μου ἕνα γράμμα ὡς ἐξῆς: «Ἀγαπητέ μου, ἄκουσα ὅλα τά μεταξύ σοῦ καί τῆς μαμαῆς διαμειφθέντα. Τά μεσάνυχτα ἀπόψε, σέ περιμένω στόν κῆπο μας. Θά πηδήσεις ἀπό τό πίσω μέρος, τό χαμηλό μέρος τῆς μάντρας, καί θά 'ρθεις κατ' εὐθεῖαν στό δέντρο, τό τρίτο κατασειρά δεξιά. Ἐκεῖ κάτω ἀπ' αὐτό, στό σκοτάδι, θά εἶμαι ἐγώ...» καί ὑπόγραφα: *Βί Κελαδῆ*.

MIAMH

Βί Κελαδῆ: Δηλαδή Βινιέτ... Μεταχειρίστηκες τό ὑποκοριστικό σου, Νανά;

ΕΠΙΜΕΤΡΟ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗ

Θά ἔχει πρέπει νά ᾿χαν κι ὅλας συναχτεῖ οἱ ἐπιστολές μου, τοῦ ἀλησμόνητου ἐμένα, καί τά αὐτόγραφα μου τά σκόρπια. Προπάντων ἀπ' τίς ἐπιστολές μου, θά γίνονταν πιό πλατειά ἢ τοποθέτησή μου ὡς ἀνθρώπου, θά διαγράφονταν πιό ἀδρῆ ἢ ἄλλως τε τόσο συνθετική μου μορφή. Γιατί προπάντων σέ μένα ὁ ἄνθρωπος δέ θά μπορεῖ νά χωριστεῖ ἀπ' τό ἔργο του. Τοῦτο τόσο θά εἶναι ἀληθινό, πού ψάχνοντας κανεῖς μέσ στό ἔργο μου νά βρεῖ τόν συγγραφέα, δέν θά ᾿χει ἀνακαλύψει παρά μόνο τόν ἄνθρωπο. Ναί, ναί, θά ᾿ν' ἀσέβεια πρὸς τή σεπτῆ μου τή μνήμη, νά μὴν εἶχε περισυλλεχτεῖ μέ στοργή κάθε τι πού ἀφορᾷ στή ζωὴ μου: ἀπό ἀνέκδοτα, ἀπό συνήθειες μου κι ἄλλα.¹

Λίγο παίζοντας λίγο σοβαρολογώντας, σατιρίζοντας ἀπό τή μιά τίς φιλολογικές συνήθειες καί αὐτοσαρκαζόμενος ἀπό τήν ἄλλη, ὁ Γιάννης Σκαρίμπας στό ὀριακό μυθιστόρημά του *Τό Σόλο τοῦ Φίγκαρω* ἐμφανίζει τόν κεντρικό πρωταγωνιστή καί περσόνα του, τόν Ἀντώνη Σουρούπη, νά σχολιάζει καί τίς «τύχες» τῶν καταλοιπῶν καί τῶν αὐτογράφων τῶν συγ-

1. Γιάννης Σκαρίμπας, *Τό Σόλο τοῦ Φίγκαρω* (Μυθιστόρημα), Ἀθήνα, ἐκδόσεις Γκοβόστη, [1939], σ. 42-43 (= Γιάννης Σκαρίμπας, *Τό Σόλο τοῦ Φίγκαρω*, ἐπιμ. Κατερίνα Κωστίου, Ἀθήνα, Νεφέλη, 1992, σ. 45).

γραφέων. Ο Σκαρίμπας ανήκει στους συγγραφείς που στοχάζονται γύρω από την τύχη του αρχαιακού ύλικού τους και την ανάμειξη των «σοφῶν ἐρπετῶν», ὅπως ὁ ἴδιος ἀποκαλοῦσε τούς φιλολόγους, που ἀναδιφοῦσαν στά κατάλοιπα τῶν δημιουργῶν. Μόνο που καί σ' αὐτόν τόν τομέα –ἐσκεμμένα ἢ ὄχι– περιέπλεξε ὁ ἴδιος τά πράγματα: προανήγγειλε καί πολυδιαφήμιζε ἔργα που δέν τύπωσε ποτέ, διασκεύασε κάποια καί ἀπόκρυψε τίς ἐκδοχές αὐτές, ἐνῶ καί τά κατάλοιπά του ἐντέλει διαμοιράστηκαν στους κληρονόμους του.

Τό ἔργο που ἀνατυπώνεται ἐδῶ ἀπό τό ἀρχαιακό ύλικό τῆς ἐγγονῆς του Ἑλένης Σκαρίμπα εἶναι ἓνα ἔργο φάντασμα· πρωτογράφηκε ὡς μυθιστόρημα ἀλλά ἔρχεται τελικά στό φῶς στή θεατρική του ἐκδοχή. Ἀπό τά μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ 1930 ὁ Σκαρίμπας τό ἐτοίμαζε καί τό διαφήμιζε ὡς τή συνέχεια τοῦ *Μαριάμπα*. Τό μυθιστόρημα αὐτό, παρότι γράφτηκε καί ἦταν ἔτοιμο γιά ἐκδοση, ἐντέλει δέν τυπώθηκε ποτέ καί διασώθηκε μόνο ἡ θεατρική του μορφή που κρατᾶτε στά χέρια σας. Ἄς δοῦμε ὅμως ἀναλυτικά τίς διαθέσιμες μαρτυρίες, γνωστές καί ἄγνωστες, γιά τό μυθιστορηματικό ἔργο.

ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΟΥ ΒΑΤΕΡΛΩ ΔΥΟ ΓΕΛΟΙΩΝ

Ἦδη ἀπό τό φθινόπωρο τοῦ 1935, λίγους μήνες μετά τήν ἐκδοση τοῦ *Μαριάμπα*, ὁ Σκαρίμπας ἔγραφε τή συνέχεια τοῦ ἔργου, τό νέο του μυθιστόρημα, μέ τόν τίτλο «Πιττακός». Τό ἀνακοινώνει σέ ἐπιστολή του

πρός τούς Ἀντώνη Σιδερέη καί Κατίνα Μπάιλα, στίς 9.11.1935:

Ἐγώ ἔχω μπεῖ τώρα σέ νέους καὶ νέους καὶ μεράκια. Γράφω τόν Πιττακό, τόν σύντροφο τοῦ Μαριάμπα (ἄν τόν θυμάστε). Γίνεται κι αὐτός ὤμορφος· ἴσως νά βγεῖ πιό καλός κι ἀπό τόν Μαριάμπα (ἡ ἱστορία πάλι ἐδῶ στή Χαλκίδα).²

Στά μέσα τοῦ ἐπόμενου χρόνου δημοσιεύει ἕνα ἀπόσπασμα ἀπό τό ἐτοιμαζόμενο μυθιστόρημα στό πρῶτο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ *Ἡλειακά Χρονικά* (Πύργος Ἡλείας). Τό ἀπόσπασμα φέρει τόν τίτλο «Παράξενα διηγήματα. Ὁ Κατάς καί ἡ Κατίνα» καί δημοσιεύεται μέ τό ἀκόλουθο συστατικό σημείωμα:

Δημοσιεύουμε στό πρῶτο μας τεῦχος ἕνα χαριτωμένο διήγημα τοῦ περίφημου διηγηματογράφου καί ποιητῆ Γιάννη Σκαρίμπα, ἀπ' τό ἀνέκδοτο μυθιστόρημά του ὁ «Πιττακός». Δέ θέλουμε οἱ ἀναγνώστες μας νά διαβάσουν, ἀλλά νά μελετήσουν τό διήγημα αὐτό καί θά βροῦν τότες τά πολλά προτερήματά του. Ἐμεῖς δέν κάνουμε καμμιά κριτική.³

2. Τάσος Αθ. Καλαθέρης, *Ἄγνωστες ἐπιστολές τοῦ Γιάννη Σκαρίμπα στήν Κατίνα Μπάιλα, στόν Ἀντώνη Σιδερέη καί στούς δυό τους (1930-1936)*, Χαλκίδα, Ἐλεφάνθρω, 2014, σ. 114-115. Εὐχαριστῶ τήν Ἑλένη Κόλλια γιά τήν προμήθευση τοῦ τόμου.

3. Γιάννης Σκαρίμπας, «Παράξενα διηγήματα. Ὁ Κα-

Ὁ πρωταγωνιστής τοῦ ἀποσπάσματος (ἀναδημοσιεύεται ἐδῶ στό Παράρτημα 1, σ. 269) εἶναι φανερό ὅτι ἀποτελεῖ μιᾶ μίξις τοῦ Μαριάμπα ἀπό τό ὁμότιτλο μυθιστόρημα καί τοῦ Ἀντώνη Σουρούπη ἀπό τό μεταγενέστερο Σόλο τοῦ Φίγκαρω.

Λίγους μῆνες ἀργότερα, τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1936, ὁ Σκαρίμπας ἀναφέρεται ξανά στό νέο μυθιστόρημα πού ἐτοιμάζει καί δημοσιεύει ἕνα σύντομο ἀπόσπασμα ἀλλάζοντας τόν τίτλο του: ὄχι πιά «Πιττακός» ἀλλά «Χαλκίδα ἢ Τό Βατερλώ δύο γελοίων». Σέ «Σημείωση τοῦ ποιητῆ» στήν πρώτη του ποιητική συλλογή *Οὐλαλούμ*, διευκρινίζει ὅσον ἀφορᾷ τόν τίτλο της ὅτι:

Ἡ λέξις [...] εἶναι παρμένη ἀπ' τό (ἀνέκδοτο) μυθιστόρημά μου «Χαλκίδα ἢ τό Βατερλώ δύο Γελοίων» (πού ἀκόμα γράφεται) καί ἀκριβῶς ἀπό ἕναν διάλογο (τόν πάρα κάτω) μεταξύ τοῦ ἡρώα μου Πιττακοῦ καί τοῦ γιατροῦ Ἐξαδάκτυλου.

Πιττακός: Πῶς τήν ἔλεγαν;

Ἐξαδάκτυλος: Μηδᾶ ξέρω; τό ξέχασα: Ἐεχνῶ ὡς καί τῶν ματιῶν της τό χρῶμα! Τώρα ἄν τήν ἔβλεπα, *Οὐλαλούμ* θά τήν φώναζα!...

Διευκρινίζει ἐπίσης ὅτι ὁ Πιττακός ἐννοεῖ τή Ζηνοβία Ζαλούχου:

τάς καί ἡ Κατίνα», *Ἡλειακά Χρονικά* 1 (Ἰούν. 1936) 5-6, ιδιαίτερα σ. 5.

[...] πρώτη ήρωίδα του μυθιστορήματός μου *Μαριάμπας* (πεθαμένη τώρα), με την οποία, ως φαίνεται, ήταν αυτός (δηλ. ο Έξαδάκτυλος) έρωτευμένος.⁴

Ο νέος τίτλος του μυθιστορήματος είχε σταθεροποιηθεί στά τέλη του 1936, όπως επιβεβαιώνει τό παρακάτω απόσπασμα από έπιστολή και πάλι πρὸς τό ζευγος Μπαίλα και Σιδερή στίς 12.10.1936, στην οποία διαπιστώνουμε και τούς υπερφιλόδοξους στόχους πού ὁ συγγραφέας θέτει μέ αυτό:

Γιά τό παρόν ἔχω μαλλιά νά ξάνω μέ τό νέο μου μυθιστόρημα. Αυτό (ἐλπίζω) νά μου ἐξασφαλίσει μία καλή θέση στό ...φρενοκομεῖο! Νά ξέρεις ὅμως ὅτι αυτό «τό Βατερλώ δύο Γελόιων» θά χαράξει τόν νέον, τόν παμμέγιστο δρόμο στην νεοελληνική τέχνη. Ὁ συγγραφέας του (ἐγώ) μπορεῖ νά λυγίσω κάτω ἀπό τά Ἴμαλάια τῆς ὠμορφιάς του και τό φλογιστικό ὄπιό του, αυτό ὅμως θά εἶναι ἕνα ἐκτυφλωτικό ἄνθος τοῦ ἀνθρώπινου κήπου, μία ἀπ' τίς πιό περίπαθες τρίλλιες τοῦ ἀνθρώπινου πάθους.

Τό ἔχω τελειωμένο ἀπό μῆνες μά -κατά τό σύστημά μου- τώρα ἀρχίζει ἡ μεγάλη δουλειά του. Θά τό τυπώσω -ἂν εἴμαστε καλά κλπ.- τό

4. Γιάννης Σκαρίμπας, *Οὐλαλούμ*, Ἀθήνα, Γραφεῖο Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν, 1936, σ. 7 (= *Ἄπαντες στίχοι 1936-1970*, φιλολ. ἐπιμ. Κατερίνα Κωστίου, Ἀθήνα, Νεφέλη, 2010, σ. 20).

νέο έτος 1938. Έως τότε, προβλέπω, θά χρειασθεῖ έπεξεργασία.⁵

Μέ τόν ἴδιο τίτλο πλέον («Χαλιίδα ἢ τό Βατερλώ δύο Γελοίων. Μυθιστόρημα») καί ὡς ἔκδοση πού πρόκειται νά κυκλοφορήσει «προσεχῶς» τό διαφημίζει ἐπίμονα στά δύο τελευταῖα τεύχη (τχ. 4, Ἰούνιος 1937· τχ. 5, Ἰούλιος – Αὐγουστος 1937) τοῦ περιοδικοῦ του *Νεοελληνικά Σημειώματα*. Τόν Ὀκτώβριο τοῦ ἴδιου ἔτους κάνει ειδική ἀναφορά στό ὑπό ἐκκόλαψη μυθιστόρημα, παρέχοντας πληροφορίες γιά τήν ὑπόθεση καί τόν κεντρικό του χαρακτήρα, τόν Πιττακό, στή συνέντευξη πού παραχωρεῖ στόν Θαλῆ Προδρόμου, στό περιοδικό *Νεοελληνικά Γράμματα*. Ἐκεῖ ἀναφέρει ὅτι σκοπεύει νά ἐκδώσει τό ἔργο μέχρι τήν ἄνοιξη τοῦ 1938:

- Τό «Βατερλώ δύο γελοίων» τόχετε ἔτοιμο;
- Ἀπό ἕνα χρόνο σχεδόν. Διάφορες ἀπασχολήσεις μου καί ἄλλοι λόγοι δέν μοῦ τό ἐπέτρεψαν τό τυπωμά του ἕως ἐδῶ. Ἡ ἀπόφασή μου ὁμως εἶναι νά τό τυπώσω τό πολύ ἕως τήν ἄνοιξη. Εἶναι μιά δουλειά πού πρέπει νά φύγει ἀπό πάνω μου γιά νά ἐπιδοθῶ ἀπερίσπαστος στήν κατοπινή μου ἐργασία.⁶

5. Καλαθέρης, ὅ.π. (σημ. 2), σ. 118–119. Δέν ἔχω δεῖ τήν πρωτότυπη ἐπιστολή καί δέν γνωρίζω ἂν τό 1938 εἶναι λανθασμένη μεταγραφή ἢ πράγματι ὁ Σκαρίμπας ὑπολόγιζε ὅτι θά ἀργήσει πολύ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ἔργου.

6. Θαλῆ Προδρόμου, «Πορτραῖτα συγγραφέων τῆς με-

Στήν ἴδια συνέντευξη δίνει πληροφορίες καί ἐπεξηγήσεις γιά τή σχέση τῶν δύο κεντρικῶν ἡρώων, τοῦ Μαριάμπα καί τοῦ Πιττακοῦ:

Τώρα, τή σχέση (ὄχι τήν τεχνοτροπική, γιατί αὐτό δέν εἶναι δική μου δουλειά, παρά αὐτῶν πού θά κρίνουν), πού ἔχουν τά δύο μυθιστορήματά μου αὐτά μεταξύ τους, ἐγώ θά στήν προσδιορίσω ὡς ἐξῆς: Ὁ Μαριάμπα, σάν τύπος, εἶναι ἡ ἔκφραση τοῦ «ἀνθρώπινου ἄνθρωπου» πού εἶναι –αὐτός– κατά τόν ὠραῖο ὀρισμό τοῦ Μαιτρελιγκ «ἕνα ἀκατανόητο κράμα μεγαλείου καί ἀθλιότητος».

Ἐνεργοῦσε μέ τήν καρδιά καί τό ἔνστιχτο, καί πέρασε μέσ' ἀπό τή ζωή καί τά πράγματα, ἀνατρέποντάς τα ὠραῖα! Ἡ αἴσθησή του προνομιούχα κι ἀνάστατη, κύτταζε μέσ' ἀπό ἀνάστροφο πρίσμα τίς ὀψεις μας, κι ἔκανε σέ ποικιλίες ἀτέλειωτες τή γελοιογραφία τοῦ κόσμου! Ὁ καλλίτερος –κατ' ἐμένα– χαρακτηρισμός του, αὐτουνοῦ μου τοῦ ἥρωα, βρίσκεται στό ἴδιο μυθιστόρημά μου, πού φέρνει του τόνομα, ὅταν τόν προσδιορίζω ὡς ἐξῆς: «Οἱ πράξεις του ὄλες, δειλές καί περίτεχνες, μαζί τρομερές καί γελοῖες, εἶχαν κάτι τό ἀβρό καί ἐπικίνδυνο, κάτι τό πολύ λεπτά κωμικό». Κοντολογίς ὁ «Μαριάμπα» –αὐτός– ἦταν ἕνας λεπτεπίλεπτος βάρβαρος, ἕνας εὐγενῆς Φιλισταῖος! Τοῦτος ἐδῶ, ὁ Πιττακός

ταπολεμικῆς γενιᾶς, Γιάννης Σκαρίμπας», *Νεοελληνικά Γράμματα* 46 (16 Ὀκτ. 1937) 12.

—ὁ πρῶτος ἥρωας τοῦ «Βατερλώ δύο γελοίων»— εἶναι ἀκριβῶς τό ἀντίθετο. Ἄν στόν ἄλλον —τόν καί σύντροφό του στό ἴδιο δράμα, πού καί οἱ δύο παίζανε πάνω στήν ἴδια σκηνή, στήν Χαλκίδα— ὁ ἄνθρωπος περιεῖχε ἀπλῶς καί τόν «κύριο», σ' αὐτόν, ὁ «κύριος» περιέχει ἀπλῶς καί τόν ἄνθρωπο. Ἐκεῖνος μέ λοξό διαβήτη τήν «ἀνθρωπινότητά» του στά χέρια του, ἰχνογραφοῦσε τό θεῖο σχέδιο τῆς λόξας. Κυνήγησε τήν ἀπολύτρωσή του, τό λάθος! Ἐτοῦτος, μέ μαγικό ρυθμιστή τήν «ὀρθή λογική» —ἄνθος ἑνός πνευματικώτατου κήπου— ἐπιχείρησε μιὰ ἀδυσώπητη τῶν πραγμάτων κατάταξη, μιὰ σύλληψη σχεδόν ἐπ' αὐτοφῶρω τῆς ὕλης. Καί, πράγμα περίεργο, τάκαμε ἐπίσης ὅπως ὁ τραγικός σύντροφός του, τάκαμε θάλασσα! Κυλιέται κι αὐτός ἔως τό λαιμό μέσ' στό αἶσχος. Κάτι τό παραμικρό ἔχει ἐκεῖ χάμω συμβεῖ, πού ὅμως τόσο καλά μετατόπισε τίς ἀκρίβειες —τίς μυστικές ἀναλογίες τῶν ὄντων— ὥστε ἡ ἦττα του, νάρθει ἐπίσης σάν ἀποτέλεσμα μαθηματικό τῶν ἰδίων πραγμάτων. Ἐτσι, ἡ Χαλκίδα στάθηκε τό Βατερλώ τους, ἐνῶ αὐτοί καί οἱ δύο, μέσ' στήν τραγικότητά τους, γελοῖοι...⁷

Δύο μῆνες ἀργότερα, στό τέλος τοῦ 1937, προβαίνει σέ νέα ἀναφορά στό μυθιστόρημα, στήν ἐφημερίδα *Καθημερινή*, ὅπου τό παρουσιάζει ὡς προσεχῆ ἔκδοση καί δημοσιεύει ἕνα ἐκτενές ἀπόσπασμα μέ τόν τίτλο «Ὁ κ. Ζῆς... Ἀπόσπασμα ἀπό ἔργο τοῦ κ. Γιάννη

7. Στό ἴδιο, σ. 12.

Σκαρίμπα» (ἀναδημοσιεύεται ἐδῶ στό Παράρτημα 2, σ. 275), διευκρινίζοντας ὅτι ἀποτελεῖ «ἀπόσπασμα ἀπό τό μυθιστόρημά μου πού θά κυκλοφορήσει προσεχῶς “Χαλκίδα ἢ τό Βατερλώ δυό Γελοίων”».⁸

Καί στήν ἀδημοσίευτη ἀλληλογραφία του μέ τόν Ἀλκιβιάδη Γιαννόπουλο τήν ἴδια περίοδο (σώζεται στό Ἀρχεῖο Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας τοῦ Τομέα ΜΝΕΣ, στό Τμῆμα Φιλολογίας τοῦ Α.Π.Θ.) φαίνεται ὅτι τό νέο μυθιστόρημα ἔχει ὀλοκληρωθεῖ καί ἀπομένει ἡ ἔκδοσή του:

Συνεργασία μου φυσικά θά φροντίσω νά σᾶς στείλω τό ταχύτερο. Εἶμαι ἀπησχολημένος μέ τό «Βατερλώ δυό Γελοίων» καί δέν γράφω τίποτις τώρα. Θά σοῦ στείλω ὅμως ὅ,τι μπορέσω καί ἐτοιμάσω τό γρηγορότερο. [...] (3.12.1937)

Διήγημα πῶς νά σοῦ στείλω; Δέν γράφω διήγηματα τώρα. Ἔχω τόν μπελά τοῦ «Βατερλώ» νά τό βγάλω [...]. (22.2.1938)

Ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, τό ὑπεσχημένο ἔργο τελικά δέν κυκλοφόρησε στή μυθιστορηματική του μορφή. Γιά λόγους πού μόνο νά εἰκάσουμε μποροῦμε, ὁ Σκαρίμπας δέν τύπωσε κατά τή διάρκεια τοῦ 1938 τό μυθιστόρημα πού ἐτοιμάζε ἐπί χρόνια, ἀλλά, ἀπρόσμενα καί χωρίς προαναγγελίες, ἐμφάνισε τόν Μάρτιο τοῦ

8. «Ὁ κ. Ζῆς... Ἀπόσπασμα ἀπό ἔργο τοῦ κ. Γιάννη Σκαρίμπα», *Ἡ Καθημερινή*, 27.12.1937.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόσωπα	7
Πρώτη πράξη	9
Δεύτερη πράξη	91
Εικόνα μόνη	187
Τρίτη πράξη	193
Ἐπίμετρο τοῦ ἐπιμελητῆ	215
Παράρτημα 1	269
Παράρτημα 2	275
Παράρτημα 3	282